

Eserleri. 1. *Beyyine leha'r-rüchân 'inde te'âruzî'l-burhân* (Tercihu'l-beyyinat, Te'âruzü'l-beyyinat). Yargı hukukuna dair Arapça bir risâle olup bir davanın ispatı için mahkemeye sunulan karşıt deliller arasında tercihe şayan olanları açıklar. Kadılar için önemli bir kaynak olan eser, muteber Hanefî kitaplarından derlenerek fıkıh konularına göre tasnif edilmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı (Şehid Ali Paşa, nr. 1048/2, vr. 170-173) 1078 (1668) istinsah tarihli nüsha muhtemelen müellif hattıyla yazılmıştır. Eser, Gânim el-Bağdâdî'nin *Melce'ü'l-kuğât 'inde te'âruzî'l-beyyinat*, Mahmûd Hamza ed-Dimaşkî'nin *eṭ-Ṭarîkatü'l-vâziha ilâ beyyineti'r-râciha* ve müellifi bilinmeyen *Risâle fi men yecib hüžüruh mâ 'ada'l-ḥaşmeyn* adlı kitaplarla birlikte basılmıştır (nşr. Sâlih er-Râvî - Muhammed Saîd er-Râvî, Bağdat 1344/1925). 2. *el-'Aṭâ' fi şerhi'l-Mültekâ*. İbrâhim el-Halebî'nin Hanefî fıkıhına dair *Mültekâ'l-ebhur* adlı eserinin şerhi olup pek çok nüshası vardır (meselâ bk. Süleymaniye Ktp., Reşid Paşa, nr. 221; Hacı Beşir Ağa, nr. 266; Şehid Ali Paşa, nr. 846). 3. *Mecmû'a fıkhiyye* (*Fetâvâ Hişâlî*). Hanefî fıkıhının muteber kaynaklarından derlenmiş meseleleri ihtiva eden bir fetva koleksiyonudur. Eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan nüshasının (Hacı Mahmud Efendi, nr. 957/1) sonuna eklenen çizelgede müellifin faydalandığı doksan dört eserin adı kaydedilmektedir. 4. *el-Evzânü'l-Arabiyye*. Kelimelerin son harflerine göre alfabetik olarak düzenlenmiş Arapça-Türkçe bir sözlüktür. Müellif, eserini Arapça vezinleri esas alarak düzenlediği için ona bu ismi verdiğini belirtmektedir. Eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı nüshası (Fâtih, nr. 5164) 1085 (1674) yılında istinsah edilmiştir. 5. *Lugat-i Deşişe Muhtasarı*. Amasyalı Mehmed Efendi'nin *Lugat-i Deşişe* olarak da bilinen *Tuhfetü's-seniyye ilâ hazreti'l-Hasaniyye* adlı Farsça-Türkçe söz-

Hisâlî
Abdurrahman
Çelebi'nin
el-'Aṭâ'
fi şerhi'l-
Mültekâ adlı
eserinin
ilk iki sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Hacı Beşir Ağa,
nr. 266)

lüğünün muhtasarıdır (Süleymaniye Ktp., Yenicami, nr. 1165). Müellif, asıl metinde yer alan örnek (şâhid) beyitleri muhtasarına almadığını ve dört aylık bir çalışmadan sonra eserini 1080 (1669) yılında tamamladığını kaydetmektedir. Kaynaklarda *Divân-ı Hisâlî* adıyla geçen Türkçe bir divan bazı müelliflerce Abdurrahman Hisâlî'ye nisbet edilmekteyse de eserin Peşteli Hisâlî'ye (ö. 1072/1662) ait olması muhtemeldir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hisâlî, *Beyyine leha'r-rüchân 'inde te'âruzî'l-burhân*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1048/2, vr. 170-173; *Sicill-i Osmânî*, III, 315; *Osmanlı Müellifleri*, I, 295-296; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, I, 426; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 948, 973; *İzâhu'l-meknân*, I, 281, 500; II, 101; *Hediyyetü'l-'ârifin*, I, 550; A. S. Fulton - M. Lings, *Second Supplementary Catalogue of Arabic Printed Books in the British Museum*, London 1959, s. 68, 448; Abdülcebbar Abdurrahman, *Fihristü'l-maḥbû'ati'l-'Irâkıyye*: 1856-1972, Basra 1978, I, 191; Sâlihîyye, *el-Mu'cemû'ş-şâmil*, II, 278; "Hisâlî Abdurrahman Çelebi", *TDEA*, IV, 242.

CENGİZ KALEK

HİSAR
(bk. KALE).

HİSAR
(حصار)

Türk müsikisinde bir perde ve makamı adı.

Hisar Perdesi. Türk müsikisi sistemi içinde tiz sekizlinin yedinci perdesi olan sesin adıdır. Nevâ perdesine bir küçük mücenneb diyezi veya hüseyinî perdesine bir bakıye bemoölü getirilmesiyle oluşturulmuştur. Ayrıca acem perdesine bir büyük mücenneb bemoölü konularak elde edilen ses de yine hisar perdesidir.

Orta sekizlide kaba hisar, en tiz sekizlide ise tiz hisar adını alır. Bu perde gerek klasik, gerekse Abdülbâki Nâsir Dede'nin ebced nota sistemlerinde "ك", Kantemiroğlu notasında "ح" harfleriyle gösterilmiş, Hamparsum notasında ise hem nîm-hisar hem de hisar perdelerini ifade etmek üzere (ج) şekli kullanılmıştır.

Hisar Makamı. Dizisi, hüseyinî perdesi üzerindeki inici zirgüleli hicaz dizisinin bir kısmı ile yerinde hüseyinî veya acemli hüseyinî dizilerinin birbirine eklenmesinden meydana gelmiştir. Ancak acemli hüseyinî dizisi daha çok kullanılmıştır.

Hüseyinîde zirgüleli hicaz makamı dizisi

Tiz bûselikte hicaz dörtlüsü	Hüseyinîde hicaz beşlisi
------------------------------	--------------------------

Yerinde hüseyinî makamı dizisi

Hüseyinîde uşşak dörtlüsü	Yerinde hüseyinî beşlisi
---------------------------	--------------------------

Hisar makamı dizileri

Hisar
makamı
seyir
örneği

Hisar makamının donanımı çeşitli şekillerde yazılmıştır. Bunlardan biri, hüseyîni üzerindeki zirgüleli hicaz dizisinin esas alınması ve ârızalarının donanıma yazılıp hüseyîni dizisindeki işaretlerin eser içerisinde gösterilmesi, diğeri ise hüseyîni dizisinin esas alınarak ârızalarının donanıma yazılması ve giriş seyrindeki zirgüleli hicaz dizisinin işaretlerinin eser içinde belirtilmesi şeklindedir. Fakat bunlardan en doğrusu ikinci şekildir. Zira hisar makamının oluşumunda zirgüleli hicaz dizisindeki bütün sesler kullanılmazken hüseyîni makamı dizisinin tamamı kullanılır ve seyir esnasında hüseyîni dizisine daha çok yer verilir. Bu sebeple nota yazımında hisar makamının donanımına si için koma bemolü (segâh) yazılıp gerekli diğer değişiklikler eser içerisinde gösterilir. Hüseyîni dizisindeki fa diyez (evic) perdesinin hisar makamı donanımına yazılmamasının sebebi ise bu makamda hüseyîni dizisinin daha çok acemli hüseyîni dizisi olarak kullanılmasıdır.

İnici-çıkıcı bir seyir takip eden hisar makamının yedeni rast, durağı düğâh perdesidir. Makamın güçlüsü hüseyîni perdesi olup burada nîm-hisar perdesi yeden olarak kullanılmak suretiyle zirgüleli hicaz çeşniyle yarım karar yapılır.

Yukarıda makamın dizisi anlatılırken yer verilen, "hüseyîni üzerindeki zirgüleli hicaz dizisinin bir kısmı" ifadesi, dizinin bütün seslerinin kullanılmasında bir sakınca yoksa da uygulamada bu dizinin tiz çârgâha kadar olan kısmının tercih edilmesinden doğmuştur. Bundan dolayı hisar makamının asıl asma karar perdeleri hüseyîni makamı gibi olup hüseyîni dizisine geçildikten sonra kullanılır. Bunlar da hüseyîni perdesinde uşşak ve kürdî, nevâda rast ve büselik, çârgâhta çârgâh ve pençgâh (birincisi daha çok kullanılır), segâhta segâh ve ferahnâk, rast perdesinde de rast çeşnili asma kararlardır. Ancak hisar makamında segâh perdesini

tam segâh olarak basmaya ve uşşak makamındaki gibi pestleştirmemeye dikkat edilmelidir. Hisar makamı, yapısı gereği esasen geniş bir seyir alanına sahip olduğundan ayrıca genişletilmemiştir.

Makamın seyrine güçlü perdesi olan hüseyîni civarından başlanır. Hüseyîni'deki zirgüleli hicaz dizisinde dik acem ve nîm-şehnaz perdeleri iyice belirtilerek en çok tiz çârgâh perdesine kadar çıkılmak suretiyle dolaşılır ve hüseyîni perdesinde zirgüleli hicaz çeşniyle yarım karar yapılır. Bundan sonra yerindeki hüseyîni dizisine geçilir. Bunun için nîm-şehnaz ve dik acem perdeleri yerlerini, gerdâniye ve acem yahut evic perdelerine bırakır. Bu dizide de yukarıda sözü edilen asma kararlar ve özellikler gösterilerek gezindikten sonra düğâh perdesinde hüseyîni dizisi ve beşlisiyle tam karar yapılır.

Hisar makamındaki bazı eserlerde, hüseyîni'deki zirgüleli hicaz dizisinde gezinilip hüseyîni'de zirgüleli yarım karar yapıldıktan sonra hüseyîni'de uşşak veya kürdî çeşnileri gösterilmeden hemen yerindeki hüseyîni beşlisine geçilerek karar verildiği görülmektedir. Geçki bakımından oldukça zayıf olan bu gibi eserlerde makamın da eksik kaldığı müşahede edilir. Ancak böyle bir durum, eserin ve formun çok kısa olması halinde başvurulacak bir yol gibi görünmektedir.

Hisar makamına örnek olarak İtrî'nin çenber usulünde, "Câm la'lindir senin âyîne rûy-i enverin" mısraı ile başlayan bestesiyle, "Dil-i pür ıztırâbım mevce-i seylâbdir sensiz" mısraı ile başlayan ağır semâisi, Çiroz Mehmed Ağa'nın zencir usulünde, "Gubâr-ı hâk-i pâyin çeşmime kühl-i cevâhirdir" mısraı ile başlayan bestesi, Hamâmîzâde İsmâil Dede'nin, "Havâ güzel yine gülşende gösteriş günüdür" mısraı ile başlayan nakış yürük semâisiyle evsat usulünde, "Ey risâlet büstânında hırâmân serv-kad" mısraı ile başlayan ilâhisi verilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kantemiroğlu, *İlmü'l-musikî*, I, 146-147; Abdülbâki Nâsır Dede, *Tedkik u Tahkik*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1242/1, vr. 6^a-7^a, 13^a, 15^a, 20^b; *Hâşim Bey Mecmuası*, İstanbul 1280, s. 31; Ezgi, *Türk Musikisi*, I, 149-150; IV, 237-238; Özkan, *TMNJ*, s. 323-327; Arel, *Türk Musikisi*, s. 235-237.

İSMÂİL HAKKI ÖZKAN

HİSAR

1950-1980 yılları arasında
Ankara'da yayımlanan
aylık fikir ve sanat dergisi.

16 Mart 1950 tarihinde çıkmaya başlayan derginin Ocak 1957'de yayımına ara verilmiş, 1964 yılı başında yeniden çıkmaya başlayıp 1980 yılı sonuna kadar devam etmiştir. Kurucuları arasında Münis Faik Ozansoy, İlhan Geçer, Mehmet Çınarlı, Gültekin Sâmanoğlu, Mustafa Necati Karaer, Yahya Benekay, Fikret Sezgin, Hasan İzzet Arolat ve Osman Fehmi Özçelik bulunmakla beraber yönetimi Mehmet Çınarlı'nın üzerinde kalmış ve dergi fiilen onun tarafından çıkarılmıştır.

Hisar'ın ilk sayılarında derginin çıkış amacını ortaya koyan herhangi bir açıklamaya rastlanmaz. Yıllar sonra bir radyo programı vesilesiyle yaptıkları konuşmada kurucular, kendilerini bir araya getirip dergi çıkarmaya yöneltten şu ilkeleri açıklamışlardır: 1. Sanat bağımsız olmalı, yazar kalemini herhangi bir ideolojinin emrine vermemelidir. Sanatçı çevresiyle, içinde yaşadığı toplumun dertleri ve meseleleriyle ilgilenirken peşin hükümlere ve belli kalıplara bağlı kalmamalı, serbest olarak hareket etmelidir. 2. Sanat eseri millî bir karakter taşımalı, bir milletin edebiyatı o milletin ruhunu, misyonunu ve özelliklerini yansıtmalıdır. 3. Sanatta yenilik eskiyle bütün bağları koparıp soysuzlaşmak demek değildir; sanatçı eskîyi tekrar etmemeli, fakat eskiden güç ve destek almalıdır. 4. Edebiyatın dili halkın konuştuğu yaşayan Türkçe'dir. Türk dilinin özleşmesine ve sadeleşmesine çalışılmalı, fakat Türkçeleşmiş, halka mal olmuş kelimeler dilden atılmamalı, dil irkçılığı yapılmamalıdır (*Hisar*, sy. 38-39 [Şubat-Mart 1967]). Zamanla "Hisarcılar" adıyla anılan dergi mensupları, gerek açıkladıkları bu ilkeler gerekse dergide yayımladıkları yazı ve şiirlerle o yıllarda edebiyata büyük ölçüde hâkim olan sol ideolojiye, Batı kopyacılığına, geçmişe ait değerleri kabul etmeyen yıkıcılığa, sanatın alelâde politikaya bulaşmasına, dilde tasfiyecilik ve uydurmacılığa karşı çıkmışlardır.